

Лазар Томанић¹

ПРОБЛЕМ ЗАШТИТЕ И ОБНАВЉАЊА ПОСЕБНО ВРЕДНИХ САСТОЈИНА У НАЦИОНАЛНОМ ПАРКУ ДУРМИТОР

Кључне речи: заштитна шума, обнова шума, патогене гљиве, шумске асоцијације

Key Words: Forest protection, Forest regeneration, Patogenic fungi, Forest association

Резервати Црна пода и Млински поток представљају основне вредности шумских екосистема Националног парка "Дурмитор" и део генетског наслеђа шумских врста дрвећа планетарног значаја.

Значајан део инвентара свих врста дрвећа (црни бор, јела, смрча и буква) је достигао старости преко 400 година, а тиме и физиолошку зрелост изумирања. Због тога је неопходно, поред њихове заштите извршити и обнављање и осигурење генетског архива.

УВОД

Подручје Националног парка "Дурмитор", због изузетног богатства и разноликости екосистема и природних феномена, унето је у светску природну баштину. Из статуса подручја, потребе обезбеђења различитих вишеструких функција оваквих шума и сложених односа који се самим проглашењем за национални парк успостављају, произилазе веома озбиљне последице и одговорности у погледу заштите и очувања шумских екосистема непроцењиве планетарне вредности.

Очување неких шумских заједница и врста дрвећа је посебно отежано због:

- угрожености смрче од трулежнице (*F.annosus*),
- достигнуте физиолошке зрелости изумирања и убрзаног пропадања јеле у резервату Млински поток;

- високе старости (преко 400 година) и достигнуте физиолошке зрелости изумурања црног бора на станишту букве у резервату Црна пода.

Црни бор и јела у овим састојинама, несумњиво, представљају део светског генетског фонда шумских врста дрвећа непроцењиве вредности, због чега је њихово обнављање и заснивање генетских засада (архива) хитно и неодложно.

У раду ће се само размотрити неки проблеми заштите и обнове састојина јеле и црног бора у резерватима на Дурмитору.

ПРОБЛЕМ

Постојећа састојина црног бора у резервату Црна пода је несумњиво планетарног значаја, јер су у њој утврђене вредности висина, дебљина и запремина до сада незабележене у литератури. Утврђене су висине геодетским инструментом: 51,1 м, дебљине 127,1 цм, и запремине 1.438,8 и 1.645,6 м³/ха и темељнице 87,6 и 87,7 м²/ха а у старости више од 400 година (1).

Састојина црног бора, настала вероватно после пожара на станишту букве и црног јавора, представља привремену развојну фазу чији је развој, од настанка чисте састојине црног бора на пожаришту, води привременом настанку двоспратне мешовите састојине са црним бором као изразитом врстом светлости у горњем спрату и лишћарским врстама климатогене шуме букве и јавора у доњем, да би до краја била поновно успостављање примарне шумске заједнице која је насилно (пожаром) са ових површина уклоњена. Састојина црног бора је очувана благодарјећи околности да је била манастирска те није доживела судбину већине четинарских шума.

Садашња развојна фаза одликује се брзим изумирањем црног бора који је достигао физиолошку зрелост изумирања, која је осетно краћа него на трајним стаништима црног бора због због недовољног засмољавања и изразите угрожености од трулежница (*Xanthochrus pini* и *Ungolina marginata*), тако да се са високим степеном сигурности може очекивати да ће се учешће црног бора у састојини за само неколико деценија свести на веома мали број стабала, док се због физиолошких особина врсте не може очекивати његово обнављање у садашњем јако склопљеном постојаном слоју. Подмлађивање на шкарпи пута и на мањим прогалама је савим скромно, чак је и тај подмладак угрожен од лишћарских врста.

Због свега се може закључити да ће спонтаним развојем примарне вегетације црни бор из ових састојина за стотинак година потпуно исчезнути и садашње мешовите састојине црног бора, букве и јавора се претворити у састојине лишћара.

Чисте састојине јеле на мањим површинама као мешовите са смрчом и буквом у резервату Млински поток су достигле физиолошку зрелост изуми-

рања. Појединачна стабла јеле висине изнад 40 метара су већином суhog врха, чак и преко једне трећине висине, са изразитим процесима пропадања. Значајан део површина је проређен у горњем спрату, са веома неравномерном појавом подмлатка. У целини у састојини постоје сви случајеви од потпуно склопљених делова, без подмлатка, до површина са веома квалитетним подмлатком јеле, делимично смрче и букве, на групама и до 0,5 хектара. Део инвентара предраста, нарочито букве је сасвим незадовољавајућег квалитета и делимично оштећен. Угроженост смрче од трулежнице је веома велика.

ПРЕДЛОГ ЗА БУДУЋЕ ПОСТУПКЕ

Полазећи од неоспорних вредности резервата Млински поток и Црна пода, затечене развојне фазе ових састојина, степена угрожености ових врста и могућности обнављања утврђују се предлози за будући поступак.

У резервату Црна пода је искључена могућност да се црни бор обнови природним путем, јер не може издржати конкуренцију лишћарских врста. Због тога је неопходно, на овом, или локалитету сличних станишних својстава (свакако у што већој близини) уклонити лишћарске врсте на неколико хектара и на њој омогућити настанак нове састојине црног бора спонтаним подмљађивањем и уз предузимање свих потребних мера потпомагања природног обнављања, све до сетве семена. Тиме би се осигурала појава нове састојине црног бора и "отворила сукцесија", која би око 300 година поново омогућила настанак састојине сличне садашњој састојини на Црним подима. По могућству поступити на исти начин на неколико површина од пар хектара. До потпуног склапања црног бора безусловно се морају сузбијати лишћарске врсте. Тиме би и будуће генерације могле да доживе оно што савременик има као велику срећу; то је дуг наше према будућим генерацијама.

У резервату "Млински поток" неопходно је уклонити предраст незадовољавајућег квалитета и здравственог стања без обзира на врсту дрвећа. Такође је неопходно омогућити осветљавање постојећег прираштаја и потпуно ослободити квалитетан подмладак и младик и тако омогућити настанак једнодобних група на минимално два до три хектара. Поред тога је у делу садашње састојине без подмлатка потребно вршити сталну санитарну сечу.

ЗАКЉУЧАК

Састојине у резерватима Црна пода и Млински поток на Дурмитору представљају планетарне вредности и део генетског фонда планете које је неопходно заштитити али и обновити. Тиме би се осигурали засади генетског архива. Уколико се то не би предузело дошло би до њиховог изразитог осигу-

ромашења и обезвређивања, као основних и посебних вредности Националног парка "Дурмитор".

ЛИТЕРАТУРА - REFERENCES

- Милојковић Д., Томанић Л.(1988) : **Производно развојне одлике Црног бора (*Pinus nigra*) у Црним подама**, Гласник Завода за заштиту природе, Титоград.
- Томанић Л. (1990): **Проблеми и последице схватања режима заштите и коришћења и могућности унапређења шума у националном парку Копаоник**, Научни скуп "Природа Копаоника-заштита и коришћење", Београд.
- Томанић Л. (1990): **Истраживање прашумских састојина Букве, Планинског јавора, Планинског бреста и Белог јасена на Биоградској гори**, Научни скуп "Природне и друштвене вриједности Националног парка "Биоградска гора" ", Колашин.

Lazar Tomanić

THE PROBLEMS OF THE PROTECTION AND REGENERATION OF THE VALURABLE FORESTS ASSOSIATIONS IN NATIONAL PARK DURMITOR

Summary

The stands in the preserves of Crna voda and Mlinski creek on Mt. Durmitor are planet-worthy and are the part of the genetic fund of the planet Earth which should be protected and renewed. By this the genetic archives would be conserved for the future. If such an action was not undertaken the real impoverishment and invalidation of the basic and specific values of the Durmitor National park will be unavoidable.